

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำในจังหวัดนนทบุรี เพื่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้นำแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการอธิบายประกอบด้วย

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวตามความหมายในภาษาไทยนั้น ใช้คำว่า “ไปเที่ยว” มีความหมายว่าการเดินทางไปยังสถานที่ใดที่หนึ่งทั้งใกล้และไกลเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน

คำว่า “การท่องเที่ยว” เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง ซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์เท่านั้น หากแต่การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง ก็นับเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2535)

อานันท์ จักรแก้ว (2545) กล่าวว่า การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การที่คนเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ และตลอดระยะเวลาเหล่านั้นได้มีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้น การไปเที่ยวชมสถานที่ที่สวยงามหรือทัศนียภาพแปลกๆ หรือเดินซื้อสิ่งของต่างๆ เป็นต้น การท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ระยะเวลาในการท่องเที่ยว ประเภทของการคมนาคม จำนวนสมาชิก หรือค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นต้น

ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงประกอบไปด้วยกิจกรรม และบริการต่างๆ ที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ในการเดินทาง เช่น การคมนาคมขนส่ง ที่พักแรม สถานที่ขายอาหาร และเครื่องดื่ม

ร้านค้า สถานบันเทิง สิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ และบริการต้อนรับที่เต็มไปด้วยอัธยาศัยไมตรีต่อผู้ที่เดินทางจากบ้านตนเองมายังท้องถิ่นอื่น

2.1.2 รูปแบบของการท่องเที่ยว

รูปแบบของการท่องเที่ยวมี 2 ลักษณะ คือ (สุวันชัย หวนนากลาง, 2548)

1) การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มใหญ่เป็นจำนวนมาก

2) การท่องเที่ยวแบบทางเลือก (Alternative Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องสามารถ "เลือก" ได้จริงๆ ไม่ว่าจะเลือกในเรื่องของสถานที่ท่องเที่ยว ประเภทของที่พักรับประทานอาหาร และการจัดการ รวมทั้งการควบคุมกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการท่องเที่ยว

2.1.3 ลักษณะของการท่องเที่ยว

ลักษณะของการท่องเที่ยวมี 6 ลักษณะ ดังนี้ (อานติ จักรแก้ว, 2545)

1) การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ประกอบกับความอยากรู้อยากเห็น เพื่อชมทิวทัศน์ วัฒนธรรม ประเพณีชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่างๆ หรือท่องเที่ยวไปตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน บางครั้งเป็นการไปเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ และสถานที่พักอาศัย การท่องเที่ยวแบบนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น รสนิยม ฐานะทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยว และสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของสถานที่แต่ละแห่ง

2) การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน เป็นการใช้เวลาว่าง เพื่อพักผ่อนร่างกายและสมอง อาจรวมถึงการพักผ่อนหลังการเจ็บป่วย โดยจะใช้เวลาพักผ่อนให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ สถานที่ไปพักผ่อนจะเลือกที่สงบ สะดวกสบาย อากาศบริสุทธิ์ เช่น ชายทะเล หรือบนภูเขาที่ห่างไกลจากความอึกทึกคึกโครม

3) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสังคมและวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มักมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวด้วย เป็นการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่างๆ

4) การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา การท่องเที่ยวแบบนี้มีจุดประสงค์ 2 ประการ คือ ประการแรก เป็นการไปชมการแข่งขันกีฬาที่ตนสนใจ เช่น ฟุตบอล มวย เทนนิส ฯลฯ การแข่งขันกีฬานี้ถึงแม้ว่าจะมีการย้ายสถานที่แข่งขันก็ยังมีผู้ชมติดตามไปชมอยู่เสมอ ประการที่สอง เป็นการท่องเที่ยวเพื่อไปเล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย ซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้ สถานที่ที่จะไปเป็นสิ่งที่ดีดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น ชายทะเล ภูเขา หรือการยิงนก ตกปลา หรือ ส่องสัตว์ เป็นต้น จากจุดประสงค์ดังกล่าว จะพบว่าประเทศที่มีทัศนียภาพหรือลักษณะภูมิประเทศ หลากหลาย รูปแบบ มักจะได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวประเภทนี้มาก

5) การท่องเที่ยวเพื่อเจรจาธุรกิจ การประชุม และการสัมมนา การท่องเที่ยวประเภทนี้ความจริงแล้วลักษณะของการเดินทางแบบนี้ไม่น่าจะจัดว่าเป็นการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพราะตามหลักแล้ว การท่องเที่ยวจะต้องเดินทางไปเพื่อที่จะท่องเที่ยวหรือพักผ่อน แต่ปรากฏว่าผู้ที่ไปเพื่อเจรจา ธุรกิจหรือประชุมสัมมนา มักจะแบ่งเวลาส่วนหนึ่งไว้สำหรับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแบบนี้สิ่งที่จะเป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยว คือ ต้องมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ มีสถานที่พักอาศัยหรือ โรงแรม และระบบการคมนาคมที่ดี สะดวก รวดเร็ว ปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวลักษณะนี้มีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเรื่อยๆ

6) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การท่องเที่ยวประเภทนี้เป็น การที่บุคคลไปต่างประเทศเพื่อการศึกษา ดูงาน หรือวิจัย หรือโครงการแลกเปลี่ยนอาจารย์ นักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัย และจะอยู่ในประเทศนั้นเป็นเวลานานนับเดือน รวมถึงการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ภายในประเทศด้วย จัดว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างหนึ่ง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยเป็นอันดับสองรองจาก อะไหล่และอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ (นาตยา ธนพลเกียรติ, 2547) การลงทุนด้านการท่องเที่ยวต้องใช้ทุนจากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน ด้วยการสร้างและเพิ่มความโดดเด่นให้กับแหล่งท่องเที่ยว ผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวย่อมมีผลดีผลเสียทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ อันเป็นเหตุให้เกิดแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป การศึกษาด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนประกอบด้วยความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หลักการ

ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังนี้

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2546) ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ดังนี้

- 1) ต้องเป็นการดำเนินการภายใต้ความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
- 2) ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน
- 3) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีอย่างยั่งยืนยาว ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมี 6 ประการ คือ

- 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่า และความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
- 5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว

6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้ประสพการณ์กับคุณค่าและเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวน้อยที่สุด โดยมีคนในท้องถิ่นเป็นผู้มีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์อย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ

2.2.2 หลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism) มีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) เป็นกระแสความคิดหลักของโลกในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับความสนับสนุนจากคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (commission on sustainable development) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ ต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน คือ จะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีจุดเน้นที่สำคัญดังนี้

- 1) ต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น
- 2) ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม
- 3) มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว
- 4) มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม

5) มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนออกไปในหมู่ประชาชนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม 27, 2550)

South Australian Tourism Commission (2007) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมไว้ 12 ประการ ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดำรงรักษาสภาพแวดล้อมไว้ให้สมบูรณ์ที่สุด
- 2) การท่องเที่ยวสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันก็ได้ผลประโยชน์สูงสุดจากสภาพแวดล้อมเช่นกัน
- 3) สร้างความแตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ
- 4) สะท้อนถึงคุณค่าของชุมชน แสดงถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของชุมชน
- 5) นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่แท้จริงจากพื้นที่
- 6) ทำความเข้าใจและกำหนดเป้าหมายทางการตลาด
- 7) เพิ่มพูนประสบการณ์แก่ผู้มาเยือน
- 8) เพิ่มคุณค่า และสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น
- 9) สามารถบอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวกับพื้นที่
- 10) ส่งเสริมความรู้สึกของสถานที่ (sense of place) ผ่านการออกแบบ
- 11) ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้งนักท่องเที่ยวและประชาชนในชุมชน
- 12) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และมีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยว

การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2548) กล่าวว่า ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ
- 3) ด้านการตลาดการท่องเที่ยว
- 4) ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

2.2.3 องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยว

การเดินทางเพื่อท่องเที่ยวเริ่มต้นเมื่อ ค.ศ. 1672 โดยนายแซงต์ โมริส ชาวฝรั่งเศส ผู้จัดนำเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศฝรั่งเศส ต่อมาวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงเป็นเพื่อการพักผ่อน การกีฬา การบันเทิง จนกระทั่ง World Travel Organization นิยามการท่องเที่ยวว่าเป็นกิจกรรมที่มีการเดินทางไปพักค้างของบุคคลในสถานที่ที่ไม่ใช่ที่อยู่ตามปกติเพื่อการพักผ่อน ทั้งนี้ระยะเวลาที่ไปเยือนต้องไม่ต่อเนื่องกันเกิน 1 ปี สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้แบ่งองค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวไว้ 4 ประการ คือ (นาตยา ธนพลเกียรติ, 2547)

1) ทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น สถานที่ กิจกรรม และวัฒนธรรมที่แสดงอารยธรรมของพื้นที่ ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

(1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ชายหาด และถ้ำ

(2) แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี เช่น วัด โบราณสถาน และพิพิธภัณฑ์ทางโบราณคดี

(3) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรม เช่น งานประเพณี วิถีชีวิตของชาวเขาภาคเหนือ และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

2) การบริการ หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ห้องสุขา และป้ายสื่อความหมาย

3) ตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง นักท่องเที่ยว การส่งเสริมการขาย และการประชาสัมพันธ์ตามหลักการตลาดจัดว่าความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นอุปสงค์ของการท่องเที่ยว

4) การบริหาร หมายถึง กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ องค์กรหรือบุคคลที่บริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยว และตลาดการท่องเที่ยวให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่นั้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้สรุปองค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวมีองค์ประกอบหลักอย่างน้อย 3 ประการ หรือ 3 A's ดังต่อไปนี้

1) สิ่งดึงดูดใจ (attraction) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังสถานที่นั้นๆ นอกจากนี้ ภาพลักษณ์และราคาค่าเข้าชมของทรัพยากรท่องเที่ยวก็มีส่วนในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวด้วย

2) เส้นทางขนส่งเข้าถึง (accessibility) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือเครือข่ายคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งกับอีกทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งที่อยู่บริเวณใกล้เคียง อีกทั้งต้องมีที่จอดรถหรือสถานีรถไฟหรือท่าเรือ หรือท่าอากาศยานเพื่อให้ธุรกิจการขนส่งสามารถนำนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวยังทรัพยากรท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

3) สิ่งอำนวยความสะดวก (amenities) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อให้ได้รับความสะดวกสบายและความประทับใจ ทำให้นักท่องเที่ยวอยากใช้เวลาท่องเที่ยวยาวนานขึ้นซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว หมายถึง สรรพสิ่งที่มีรองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัย โดยปกติสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวนี้รัฐบาลจะเป็นผู้จัดหาและพัฒนาเพื่อบริการแก่ประชาชนของตนเอง แล้วถือเป็นผลพลอยได้ในการบริการแก่นักท่องเที่ยว

2.2.4 การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงทรัพยากรท่องเที่ยวจากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้น เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมเยือน ขณะเดียวกันก็ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่กันไป โดยใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด โดยมีขั้นตอนการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่สำคัญอยู่ 7 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

- 1) ขั้นตอนการจัดแบ่งเขตพื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว (zoning)
- 2) ขั้นตอนการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในแต่ละเขตของทรัพยากรท่องเที่ยว

- 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมยั่งยืนเสริมในทรัพยากรท่องเที่ยว
- 4) ขั้นตอนการประเมินขีดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวแต่ละเขตพื้นที่ของทรัพยากรท่องเที่ยว
- 5) ขั้นตอนการให้การศึกษาถึงผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในทรัพยากรท่องเที่ยว
- 6) ขั้นตอนการจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการรู้
- 7) ขั้นตอนการจัดหางบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวให้เพียงพอ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพการท่องเที่ยวนั้นเป็นอยู่อย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลให้มีการจัดการที่ยั่งยืน จึงควรเรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญ แนวคิด และตัวชี้วัดของการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

2.3.1 ความสำคัญของการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เป็นปัจจัยแรกของการวางแผนพัฒนา เพื่อให้การดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ สุภาภรณ์ (2543) ได้นิยาม “ศักยภาพ” ว่าเป็นความสามารถหรือความพร้อมในสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการ ไม่ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงการพัฒนา และการปรับปรุงใดๆ ฉะนั้น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจึงมีศักยภาพแตกต่างกัน แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงจะถูกจัดการเป็นลำดับแรก ดังนั้น การกำหนดปัจจัยการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือ เพื่อจะนำไปใช้ประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างแม่นยำและแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่เหมาะสมต่อไป

2.3.2 แนวคิดการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยว คือ ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านทรัพยากรที่มีอยู่เดิมเป็นสำคัญ เนื่องจากจะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวเป็นระยะเวลานาน เมื่อเกิดผลกระทบใดขึ้นอาจจะกระจายไปในวงกว้าง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2543, อ้างถึงใน นาทยา ธนพลเกียรติ, 2547) ประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ดังนี้

- 1) ธรรมชาติ มีจุดเด่นคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสามารถพัฒนาหรือสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะเที่ยวชม
- 2) วิถีชีวิต จัดเป็นธรรมชาติประเภทหนึ่งของพื้นที่ มีจุดเด่น คือ วัฒนธรรมชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็น วัฒนธรรมการดำรงชีพและวัฒนธรรมการเกษตร สามารถประยุกต์ให้เกิดการบริการการท่องเที่ยวในรูปแบบการบริการที่พักในบ้านของชาวบ้าน
- 3) กระบวนการผลิต ปัจจัยดึงดูดหรือเสน่ห์ของเกษตรกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการใช้เทคโนโลยีพื้นบ้าน ซึ่งสามารถสร้างให้เป็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว และสร้างกิจกรรมท่องเที่ยว รวมถึงรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวในลักษณะการดูงาน ทัศนศึกษา และการฝึกอบรม
- 4) การตลาด ส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิตการเกษตร ซึ่งอาจมีความเหมือนและแตกต่างจากพื้นที่อื่น ผลผลิตดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการตลาดในรูปแบบการสร้างรายได้จากการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

2.3.3 ตัวชี้วัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

การกำหนดหรือคัดเลือกตัวชี้วัดที่เหมาะสมเพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จะต้องครอบคลุมประเด็นของประเภทหรือรูปแบบการท่องเที่ยวให้มากที่สุด เพื่อนำไปสร้างหลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทหรือรูปแบบหรือพื้นที่ โดยได้นำแนวการวิเคราะห์ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการบริหาร และด้านการตลาด จากเอกสิทธิ์ สุดแก้ว (2549) ในงานวิจัยเรื่อง "การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม" และด้านการบริการ จากธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2542) "สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ" โดยผู้วิจัย

รวบรวมแนวคิดในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจากงานวิจัยดังกล่าว นำเสนอตัวชี้วัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 4 ด้าน เพื่อให้ครอบคลุมตามหลักการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

- 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว พิจารณาจากที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ด้านการบริการ ได้แก่ การบริการโครงสร้างพื้นฐาน และการบริการทางการท่องเที่ยว
- 3) ด้านการบริหาร ได้แก่ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การรวมกลุ่มของประชาชน และระดับการมีส่วนร่วม
- 4) ด้านการตลาด ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยว สินค้าที่ระลึก การประชาสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปปัจจัยที่ใช้ในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของตลาดน้ำในจังหวัดนนทบุรีจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

จากตารางที่ 2.1 – 2.4 พบว่า การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว งานวิจัยส่วนใหญ่มีการศึกษาปัจจัยที่ใช้ในการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากร ด้านการบริหาร ด้านการตลาด และมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีเรื่องที่ทำการศึกษา คือ ด้านทรัพยากร ได้แก่ ความโดดเด่นเฉพาะตัวของพื้นที่ ความสะดวกในการเข้าถึง คุณภาพด้านทัศนียภาพของภูมิทัศน์ วัฒนธรรมและประเพณี ด้านการบริหาร ได้แก่ ชีตความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และความคงทนต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชาวบ้าน ด้านการตลาด ได้แก่ ความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ความหลากหลายของกิจกรรม และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนมีเรื่องที่ศึกษา ได้แก่ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน การติดต่อสื่อสารเชื่อมโยงความร่วมมือ ความรู้ของสมาชิกในชุมชน และสมาชิกในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ

ผู้วิจัยได้ใช้ปัจจัยทั้ง 3 ด้านในการศึกษาค้นคว้าที่ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้เพิ่มปัจจัยด้านการบริการ เพื่อให้ครอบคลุมการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด

ตารางที่ 2.1

ปัจจัยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวด้านทรัพยากร

ชื่อวิทยานิพนธ์	ปัจจัยด้านทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว				
	ความโดดเด่นเฉพาะตัวของพื้นที่	ความสะดวกในการเข้าถึง	ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชและสัตว์	คุณภาพด้านทัศนียภาพของภูมิทัศน์	วัฒนธรรมและประเพณี
การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ ตำบล อัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	√	√	x	√	x
การประเมินศักยภาพทรัพยากรนันทนาการในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน แบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	√	√	√	√	x
การประเมินศักยภาพและความต้องการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านบางปรุ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	√	√	√	x	√
การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ในอำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครราชสีมา	√	√	x	x	x
การประเมินศักยภาพอุทยานแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติไทรทอง จังหวัดชัยภูมิ	√	√	√	√	√
ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	√	√	x	x	x
การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอ่าวสลักเพชร เกาะช้างจังหวัดตราด	√	√	√	√	x

หมายเหตุ : √ = มีการศึกษาในงานวิจัย
x = ไม่มีการศึกษาในงานวิจัย

ตารางที่ 2.2

ปัจจัยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวด้านการบริหาร

ชื่อวิทยานิพนธ์	ปัจจัยด้านการบริหาร		
	เงื่อนไขการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว	ขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว	ความคงทนต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชาวบ้าน
การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	x	x	√
การประเมินศักยภาพทรัพยากรนันทนาการในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน แบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	x	x	x
การประเมินศักยภาพและความต้องการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านบางปรุ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	x	√	√
การมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในโครงการศูนย์พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่สวนป่าเจ็ดคด-โป่งก้อนเส้า อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี	x	x	x
การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ในอำเภอรังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	√	√	x
การประเมินศักยภาพอุทยานแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติไทรทอง จังหวัดชัยภูมิ	x	x	x
ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	√	√	x
การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอ่าวสลักเพชร เกาะช้างจังหวัดตราด	x	√	√

หมายเหตุ : √ = มีการศึกษาในงานวิจัย

x = ไม่มีการศึกษาในงานวิจัย

ตารางที่ 2.3

ปัจจัยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวด้านการมีส่วนร่วม

ชื่อวิทยานิพนธ์	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว							
	A	B	C	D	E	F	G	H
การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	√	√	√	√	√	√	x	x
การประเมินศักยภาพทรัพยากรนันทนาการในเขตอุทยานแห่งชาติทับลานแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	x	√	x	x	√	√	√	√
การประเมินศักยภาพและความต้องการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของชุมชนบ้านบางปรู จังหวัดสุราษฎร์ธานี	x	√	√	√	√	√	x	x
การมีส่วนร่วมของราษฎรในโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลห้วยไร่ อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่	√	√	√	√	√	x	x	x
การมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในโครงการศูนย์พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พื้นที่สวนป่าเจ็ดคดโป่งก้อนเส้า อำเภอกงคอดย จังหวัดสระบุรี	√	√	√	x	√	x	√	x
ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	x	√	√	x	√	√	√	√
การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอ่าวสลักเพชร เกาะช้าง จังหวัดตราด	x	√	√	√	√	√	√	x

หมายเหตุ : A = ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานที่ที่จัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

B = การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

C = การเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน

D = การติดต่อสื่อสารเชื่อมโยงสร้างความร่วมมือ

E = ความรู้ของสมาชิกในชุมชน

F = สมาชิกในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ

G = การรวมกลุ่มของคนในชุมชน

H = ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล

√ = มีการศึกษาในงานวิจัย

x = ไม่มีการศึกษาในงานวิจัย

ตารางที่ 2.4
ปัจจัยการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านการตลาด

ชื่อวิทยานิพนธ์	ปัจจัยด้านการตลาด		
	ความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น	ความหลากหลายของกิจกรรม	การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว
การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	√	√	x
การประเมินศักยภาพทรัพยากรนันทนาการในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน แบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	√	√	x
การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ในอำเภอรังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	√	√	√
ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	x	√	√
การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอ่าวสลักเพชร เกาะช้างจังหวัดตราด	x	x	√

หมายเหตุ : √ = มีการศึกษาในงานวิจัย

x = ไม่มีการศึกษาในงานวิจัย

นายดา ธนพลเกียรติ (2547) ศึกษาการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในอำเภอรังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ด้วยแบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ซึ่งได้ให้ผู้ชำนาญการเฉพาะด้านหรือผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในและนอกอำเภอรังน้ำเขียว จำนวน 88 คน พิจารณาความเหมาะสมและให้ค่าถ่วงน้ำหนักแต่ละปัจจัยในองค์ประกอบการท่องเที่ยว แล้วนำไปสัมภาษณ์เกษตรกรในอำเภอรังน้ำเขียวจำนวน 200 คน จากนั้นวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ทางสถิติด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในอำเภอรังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในความคิดเห็นของผู้ชำนาญการเฉพาะด้านหรือผู้ทรงคุณวุฒิ เรียงตามลำดับคะแนนจากมากไปหาน้อย คือ การบริหาร การตลาด ทรัพยากรและการบริการ สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมจากการเก็บข้อมูลจากเกษตรกร แล้วทำการวิเคราะห์ความแปรปรวน คือ การตลาด การบริการ และทรัพยากร นอกจากนี้ ยังได้ผลการศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมแยกตามกลุ่มพืชที่ปลูก

คือ กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับมีศักยภาพด้านทรัพยากรมากกว่ากลุ่มพืชผัก กลุ่มพืชผักมีศักยภาพด้านการบริการมากกว่ากลุ่มสมุนไพร และกลุ่มไม้ดอกไม้ประดับมีศักยภาพด้านการตลาดมากกว่ากลุ่มสมุนไพร ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม แยกตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว คือ ทรัพยากรและการตลาดมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง การบริการมีศักยภาพอยู่ในระดับต่ำ ส่วนภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในอำเภอวังน้ำเขียวมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา คือ การตลาด ทรัพยากร และการบริการ

เอกสิทธิ์ สุดแก้ว (2549) ศึกษาการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม การประเมินศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวใช้ 11 ตัวชี้วัด แต่ละตัวชี้วัดมีค่าถ่วงน้ำหนักหรือค่าความสำคัญตั้งแต่ 1-5 มีรายละเอียดในการประเมินให้ค่าคะแนนศักยภาพที่แบ่งออกเป็น 5 ช่วง คะแนนเช่นเดียวกับค่าถ่วงน้ำหนัก จากคะแนน 1 ศักยภาพต่ำมาก ถึง 5 ศักยภาพสูงมาก และใช้แบบสอบถามทำการสอบถามประชาชนในชุมชนท้องถิ่น จำนวน 300 คน จากนั้นทำการประเมินศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยที่ผู้วิจัยเป็นผู้ให้คะแนน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาด้วยวิธี t-test และ F-test ผลการศึกษาพบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีค่าคะแนนอยู่ในระดับปานกลางโดยมีค่าคะแนนเกิน 3.7 ที่เป็นระดับสูงเพียง 4 แหล่งจาก 9 แหล่ง คือ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยาน ร. 2) วัดอัมพวันเจติยาราม วัดบางกะพ้อม และตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา โดยประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรู้และด้านความรับผิดชอบต่อสาธารณะสูง แต่มีศักยภาพต่ำในด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ด้านการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน และด้านการติดต่อสื่อสารและเชื่อมโยงความร่วมมือ จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีศักยภาพในด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรู้ ด้านความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ด้านการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน และด้านการติดต่อสื่อสารและเชื่อมโยงความร่วมมือที่ต่างกัน มีการปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ศักดิ์พิชิต จุลฤกษ์ (2542) ศึกษาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลี จังหวัดจันทบุรี โดยมีการวัดตัวแปร 7 ตัว คือ

ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รายได้ ขนาดการครอบครองที่ดิน ความต้องการในการย้ายถิ่นฐาน การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และการร่วมกิจกรรมในกลุ่มพบว่า ตัวชี้วัดศักยภาพเพียง 4 ตัวคือ ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และการร่วมกิจกรรมในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีขนาดความสัมพันธ์ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ชุมชนโดยรวมมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติน้อยและยังไม่ให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ศุภโชค เต็มสะอาด (2548) ศึกษาการประเมินศักยภาพทรัพยากรนันทนาการในเขตอุทยานแห่งชาติทับลานแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 ทำการประเมินศักยภาพทรัพยากรนันทนาการในพื้นที่โดยให้ประชาชนร่วมศึกษา ใช้วิธีสำรวจพื้นที่เพื่อให้ได้ค่าคะแนนศักยภาพโดยใช้สมการถ่วงน้ำหนัก ตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการอภิปรายกลุ่มเพื่อหาข้อสรุปว่าประชาชนจะมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติทับลานได้อย่างไร ผลการศึกษาพบว่า ค่าศักยภาพทรัพยากรนันทนาการในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 8 แห่งได้ค่าคะแนนศักยภาพเฉลี่ยระหว่างผู้วิจัยและประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ได้คะแนนสูง 3 อันดับแรก ได้แก่ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติสวนห้อม หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติไทยสามัคคี และหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติคลองน้ำมัน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ควรได้รับการพิจารณาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด และหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดงช้างชันได้คะแนนต่ำสุด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังไม่เหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า การศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม สรุปได้เป็น 3 ส่วน คือ 1) มีส่วนร่วมในฐานะผู้ได้รับอนุญาตประกอบการเกี่ยวกับบริการท่องเที่ยว 2) มีส่วนร่วมในด้านการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว และ 3) มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับอุทยานแห่งชาติ โดยการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรแล้วเข้าร่วมผ่านตัวแทน หรือโดยผ่านทางองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในรูปคณะกรรมการบริหารอุทยานแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่ กำกับ ควบคุม และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งในการมีส่วนร่วมในฐานะต่างๆ ต้องมีการทำข้อตกลงหรือกฎระเบียบเพื่อใช้ร่วมกันด้วย

สมใจ ไช้แก้ว (2548) ศึกษาการประเมินศักยภาพและความต้องการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านบางปรู จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการ ปัญหา และอุปสรรคของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเสนอแนะแนวทางเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ผลการประเมินศักยภาพของชุมชนบ้านบางปรู พบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่าง โดยมีแนวโน้มคะแนนของประชาชนทั่วไป (1.87) ต่ำกว่าคะแนนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ (2.07) เล็กน้อย และเมื่อพิจารณาปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้วปรากฏว่า ปัจจัยที่มีคะแนนมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านพื้นที่ รองลงไป ได้แก่ ปัจจัยด้านกิจกรรมและกระบวนการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และปัจจัยด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตามลำดับ ส่วนผลการศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มตัวอย่างในชุมชน พบว่า ชุมชนมีความต้องการร่วมกำหนดแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ต้องการร่วมรับทราบปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานต้องการเข้าร่วมจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรภายในท้องถิ่นจัดกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยว ตามลำดับ

ณัฐพงษ์ หอมจันทร์ (2548) ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลห้วยไร่ อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า ราษฎรที่ทำการศึกษาล้วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 42.59 ปี มีการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.11 คน มีภูมิลำเนาเดิมเกิดในหมู่บ้าน มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานเฉลี่ย 43.06 ปี มีขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 3.48 ไร่ มีอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลัก ส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพรอง มีรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ย 87,952.63 บาทต่อปี และ 80,228.97 บาทต่อปี ตามลำดับ ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ ทุกรายส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในโครงการอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับสูง ราษฎรมีส่วนร่วมในโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลห้วยไร่ อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ อยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.82 ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งนี้ ได้แก่ อาชีพ ขนาดพื้นที่ถือครอง การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชุติมา แสงประดิษฐ์ (2550) ศึกษาการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บริเวณอ่าวสลัดเพชร เกาะช้าง จังหวัดตราด ผลการศึกษาระดับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ พบว่า ยุทธนาวิเกาะช้างตั้งอยู่ในพื้นที่ประเภทศักยภาพสูง ขณะที่น้ำตกคลองหนึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ประเภทศักยภาพปานกลางส่วนน้ำตกศรีเพชร เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน จุดชมวิว และ โฮมสเตย์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ประเภทศักยภาพต่ำ ส่วนผลการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นที่ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ ปัจจัยด้านทรัพยากรท่องเที่ยว อยู่ในระดับศักยภาพสูงมาก ขณะที่ปัจจัยด้านโปรแกรมสื่อความหมายอยู่ในระดับต่ำมาก การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น อยู่ในระดับสูงมาก แต่ปัจจัยด้านการป้องกันโอกาสที่จะเกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับต่ำ